

Troubky-Zdislavice (Zlínský kraj)

Markéta Svobodová

Troubky-Zdislavice (okres Kroměříž) tvoří dvě obce, které se vyvíjely samostatně až do roku 1960, kdy byly spojeny. Vzhledem k tomu, že se vsi do současnosti urbanisticky neprolnuly, je jejich historický a stavební vývoj oddělen i v textu.

Obec Troubky (Traubek) leží 11 km jihozápadně od Kroměříže a přibližně 3 km od Zdounek v kopcovitém terénu na okraji Litenčické pahorkatiny. Ve středověku stála ves na důležité křižovatce obchodních cest. Troubky se nacházejí v mírně svažitém terénu, po jehož celé délce protéká středem obce potok Pumpík vlévající se na jejím východním konci do potoku Olšinka. Obec patří typově mezi středověké návesní lánové vesnice. Půda byla rozvržena do nepravidelných dvanácti bloků dělených na menší díly, jednalo se o tzv. úsekové (blokové) plužiny, které na zahrady bezprostředně nenavazovaly. V druhé polovině 19. století a v první polovině století následujícího se jednalo o velice prosperující a bohatou obec, což je dodnes na zástavbě patrné. Pomístní jména pozemkových tratí většinou vycházejí ještě ze stavu roku 1755 nebo z první třetiny 19. století, tak jak byly zachyceny na indikačních skicách stabilního katastru: Doubek, Kluče, Okenský, Příčné, Díly za humny, Močenský, Díly od Zdounek, Zamyslov, Smrchov.

První písemná zmínka pochází z roku 1281, neboť v letech 1281–1287 se po Troubkách píše Skoch z Troubek a v roce 1349 jsou připomínáni Vojtěch a Martin z Troubek. Výskyt tohoto jména v dalších generacích ukazuje na kontinuitu rodu na Troubkách až do počátku 15. století. Pak se rod přesunul na Zborovice a Cetechovice. Teprve od roku 1397 spojil většinu do té doby majetkově roztržitého zboží Jindřich z Jarohněvic, který se od roku 1402 píše z Troubek. Pravděpodobně tento Jindřich z Jarohněvic postavil na přelomu 14. a 15. století v Troubkách tvrz. Jeho stejnojmenný syn roku 1446 zboží odprodal a o dva roky později zboží i s tvrzí získal slezský šlechtic Mikuláš z Gogolína. V roce 1464 byla tvrz s poplužním dvorem, štěpnicí a rybníkem postoupena jako biskupské léno Janu Počenskému z Bořitova, který na tvrzi sídlil. Konečně roku 1475 patřily Troubky Bítovským z Lichtenburka, a když je roku 1490 Zástřizlové připojili k Litenčicím, nebyl už žádný důvod tvrz v Troubkách udržovat. V 16. století byla již pustá.¹

¹ K celým dějinám a památkám obce Troubky viz PEŘINKA, František Václav – DVORSKÝ, František (ed.), *Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Díl II, Hradištský kraj. Čís. 75, Zdounecký okres*, Brno 1910, s. 363–379; BARTOŠ, Josef et al., *Historický místopis země moravskoslezské v letech 1848–1960. Okresy: Přerov, Hranice, Kroměříž*, sv. č. 6, Ostrava 1978; FIŠER, Zdeněk, *Zdouunky. Staletí zapomenutých dějin 1298–1998*, Zdouunky 1998; ROTSCHELD, Jiří, *Kronika obce Troubky-Zdislavice*, Troubky-Zdislavice 2001;

Roku 1547 prodal Proček ze Zástřizel část Troubek biskupovi olomouckému Janu Doubravskému. Od této chvíle jsou Troubky až do první třetiny 19. století rozděleny na dvě části: manskou a alodní (panskou). Větší panskou část drželi Kropáčové z Nevědomí, menší část manská byla udělována v léno.

Roku 1554 byla panská část prodána Petrovi Čertorejskému z Čertorej, držiteli Zdounek; od té doby tato část náležela ke zdounskému panství. Po různých dalších změnách vlastníků bylo roku 1635 zdounské a haborovanské panství odkázáno jezuitskému řádu pro založení jezuitské koleje. Od roku 1644 oba statky spravovali rektorové hradištské koleje. Po zrušení jezuitského řádu připadly Zdounky studijnímu fondu a roku 1789 byly pronajaty a později odkoupeny Antonínem z Weinberka, který je v roce 1806 prodal hraběnce Arnošce z Lamberka. Roku 1889 statek zdělila Marie Josefa a její manžel Bedřich Artur, princ z Thurn-Taxis, c. k. komoří. Po jejich smrti statek zůstal až do roku 1948 v rukou dcery Karoliny Marie provdané za Bedřicha Jana Strachwitze.

Manský statek obdržel roku 1557 v léno Jindřich z Hrádku a na Troubkách, později 1577 Matyáš Grenar z Königsdorfu. V polovině 18. století je zmiňován rod Žalkovských ze Žalkovic, po nich hrabata Braida pocházející ze staroitalského rodu. Za místodržícího rady, poslance moravského zemského sněmu, právníka a statkáře Eugena Braidy bylo léno zrušeno a jeho syn Zikmund statek prodal roku 1874 Anně Šidlové; od jejich dědiců majetek v roce 1919 odkoupil Jan Dostál.²

Středověké jádro obce Troubky se vytvářelo v horní části kolem tvrze, která stávala na západním konci vesnice v zahradě domu čp. 42. Z tvrze zůstal jen poměrně vysoký kopec o půdorysu čtyřbokého lichoběžníku s největšími rozměry 23 a 26 m.³ Znatelnější terénní pozůstatek tvrze nalezneme zakreslený ještě na indikačních skicách stabilního katastru z roku 1827.⁴ Pozdější rozdělení obce na alodní a manskou stavební vývoj vesnice nikterak neovlivnilo. Obec si nadále zachovala svou původní středověkou strukturu.

FLORIÁNOVÁ, Olga et al. *Lidové stavby známé neznámé. Zlínský kraj – Kroměřížsko*, Uherské Hradiště 2011, s. 196–198.

² Fond Obec Troubky (SOKA Kroměříž, i. č. B – a 110) obsahuje materiály z let 1509–1960. Z období před rokem 1850 se dochovala pouze listina z roku 1509 a katastrální mapa z roku 1827. *Pamětní kniha obce Troubky* (SOKA Kroměříž, fond Obec Troubky, i. č. B – a 110) byla založena roku 1898 a vedena až do roku 1955. Viz ZEZULOVÁ, Jitka, *Archiv obce Troubky (1509) 1827–1945 (1960). Inventář. SOKA Kroměříž, Kroměříž 2008.*

³ Viz <http://www.pamatky-vm.cz/Pamatky/zanikle-tvrze.php?nazev=troubky> (vyhledáno 5. 4. 2017).

⁴ Viz Stab. kat. – indikační skica, Troubky (Traubek), 1827, <https://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR270918270> (vyhledáno 10. 6. 2017).

Stav po třicetileté válce je zachycen až v roce 1667, kdy se na panské části nacházel mlýn (jeden osazený a jeden pustý), panský šenk, stáje pro dobytek, jedenáct domů starých a deset nově osazených. Druhá část Troubek patřící lénu olomouckého biskupství byla menší. V roce 1667 měla tvrz, panský dvůr s ovčínem, šenk, palírnu, pivovar a chlévy. Roku 1670 zde bylo osmnáct usedlostí, z toho šestnáct gruntů starých osazených a dva nové pusté.⁵

Obyvatelstvo bylo převážně české, katolického vyznání, pracující v zemědělství. I. vojenské mapování, které probíhalo v letech 1764–1768, ukazuje, že selských gruntů bylo mnohem méně a domy (dřevěné či hliněné) vytvářely dvě protilehlé linie kolem potoka v rozvolněných řadách. Důstojník vojenské topografické služby zaznačil obytné objekty na selských statcích jako jednoduché, podélně orientované bez dvorních křídel. Na mapě se ve východní manské části objevuje také uzavřený dvůr, dále tvrz a v nejvýchodnější části katastru u potoka Olšinka mlýn.⁶

Indikační skica stabilního katastru z roku 1827 nám ukazuje obec již v době nastupující průmyslové revoluce a rozvoje intenzivních forem zemědělství, kdy výměra orné půdy nebývale roste, a naopak lesní plochy klesají.⁷ Náves obce je už pevně vymezena většími zemědělskými usedlostmi situovanými vedle sebe na celou šířku plužiny, rozdělenou mezi více hospodářství. Na západní vyvýšené straně, kde jsou soustředěny největší starousedlické grunty, se parcely mírně rozšiřují. Všechny domy jsou na mapě označeny jako budovy z nehořlavého materiálu (smíšené zdivo, nepálená⁸ a pálená cihla).⁹ Jsou situovány do návsi podélně okapovou stranou, což je pro oblast Hané typické, a vytváří tak souvislý uliční val připomínající svou semknutostí městskou zástavbu. Pragmatické maximální využití stavební parcely umožňoval především stavební materiál – cihly, k nimž měla tato bohatá vesnice díky vlastní cihelně neomezený přístup. Podle obecní kroniky Troubek zde byla roku 1879 pro nedostatek jílu k výrobě cihel sice zrušena stará cihelna, ale záhy obec založila novou na zakoupeném poli Za Humny.

V souvislosti s novodobým stavebním vývojem obce je třeba upozornit na událost, k níž došlo v roce 1865. Tehdy zachvátil celou vesnici velký požár, o němž referuje obecní kronika: „Dne 5. května 1865 vypukl za panskými mlaty v tzv. drábovni okolo 4. hod.

⁵ ROTSCHELD, *Kronika* (pozn. 1), s. 6.

⁶ I. vojenské mapování – Morava, mapový list č. 80, 1763–1787, http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m080 (vyhledáno 10. 6. 2017).

⁷ Viz Stab. kat. – indikační skica, Troubky (pozn. 4).

⁸ V našich zemích se využití nepálených cihel omezuje od 19. století, kdy došlo k výraznému technologickému posunu při výrobě pálených cihel (karuselová cihlářská pec) a následnému zlevnění pálených cihel.

⁹ Což samozřejmě neznamená, že tomu tak skutečně bylo. Úředníci za nehořlavé označovali často i stavby roubené, ale opatřené tzv. kožichem.

odpoledne při náramném vichru oheň, který ve čtvrt hodině celou osadu strávil, jen na dolním konci 3 stavení a při staré škole 8 stavení zůstalo, vše lehlo popelem.¹⁰ Kromě obytných budov shořela i stará škola a pivovar. Lze tedy předpokládat, že většina nejstarších domů v Troubkách je až z šedesátých let 19. století. Na tuto tragickou událost navázaly další – prusko-rakouská válka (1866) a následné šíření cholery. Poměry se začaly stabilizovat až kolem roku 1867 po vzniku Rakousko-Uherska.

Půdorysná dispozice cihlových hanáckých selských stavení 19. století se oproti staršímu období mění na hákovou – k obytnému domu trojdílného komorového typu přiléhá přízemní dvorní křídlo hospodářského stavení, u některých statků obohacené arkádami. Do domu se téměř vždy vchází přímo z ulice nebo z průchodu. Základem podélně orientované obytné jednotky je vstupní síň, dříve s černou kuchyní, provázená obytnou světnicí a kamny na jedné straně a komorou na straně druhé. S postupující modernizací byly dispozice rozšiřovány na dvoutraktové. Většina zemědělských stavení v Troubkách i Zdislavicích měla vedle vstupu ještě segmentově zaklenutý průjezd do dvora, k němuž se přimyká prostor kůlny, další komory nebo výměnku. Na obytnou část ve dvoře navazuje hospodářské křídlo s chlévy. Střecha obytné části je sedlová, dříve krytá hlavně břidlicí, se zvýšeným podstřeším – špýcharovým polopatrem pro uložení úrody přístupným schodištěm ze síně. Stropy byly často ještě dřevěné trámové. V uliční fasádě se špýchar projevuje malými větracími okénky v patře domu. Tato utilitární část je dnes u řady domů znehodnocena přestavbou na obytné patro, s čímž souvisí i zvětšení okenních otvorů. Za statky se nacházely zahrady se samostatně stojícími dřevěnými stodolami.

Mezi nejzachovalejší selská stavení z 19. století v Troubkách patří jeden z největších objektů, čp. 35, na západní vyvýšené straně návsi, naopak na východní straně menší statek čp. 66 s dochovanou neoklasicistní fasádou a hodnotnými dřevěnými vraty. Výrazný je i statek s empírovou fasádou (čp. 3) vedle bývalé usedlosti čp. 1. U čp. 26, kde v současnosti probíhá rekonstrukce (výměna oken, fasáda), můžeme pod otlučenou omítkou vysledovat použitý stavební materiál těchto nejstarších zemědělských stavení. Základ a sokl domu je tvořen smíšeným kamenným zdivem, tento materiál vymezuje i dveřní a okenní otvory. Zbytek stavby je realizován ještě z nepálených cihel, přičemž některé pozdější opravy a zpevnění jsou již provedeny z cihel pálených. Půdorysná dispozice uvedených statků

¹⁰ *Pamětní kniha obce Troubky* (pozn. 2) je vedena od roku 1898, jedná se tedy o zpětný pamětní zápis, který může být zkreslený a nepřesný.

v podstatě dodnes zachovává stav z indikační skici z roku 1827 (pouze u čp. 26 je odbouráno dvorní hospodářské křídlo).

Pozůstatky obydlí domkářů bez pudy se nalézají v západní části Troubek v horní části návěsního prostoru (čp. 34, 38 a 39) a objekty tzv. zahrádků s menšími pozemky při cestě do Zdislavic (čp. 19–23) nebo na východní straně do Zdounek (čp. 68–73, přičemž čp. 70–73 již neexistují, pravděpodobně byla zničena požárem). Východní strana v části Oujezd se rozrůstala jen při jedné straně silnice, a to převážně ve 20. století. Tato obydlí jsou většinou o více než polovinu menší než selské grunty, měla pouze dvoudílnou dispozici bez komor. V domcích bez pudy roztroušených na návsi bydleli především lidé pracující na statcích u sedláků, na panském dvoře nebo řemeslníci. Koncentrace těchto domků byla v 19. století mnohem větší než dnes, ve 20. století se situace výrazně změnila díky první pozemkové reformě¹¹ a poválečným změnám v sociální struktuře vesnice.

Skica stabilního katastru z roku 1827 zachytila i stav panského statku na manské straně, kdy zde byl leníkem Ludvík hrabě Braida. Hospodářské budovy s pivovarem jsou již soustředěny kolem zámečku. Od tohoto nejvýznamnějšího statku čp. 1 se začíná číslování objektů ve vesnici. Ke dvoru rovněž přináležela rozsáhlá zahrada s parkem v horní části upravená v barokně klasicistním stylu do menších pravidelných pravoúhlých útvarů, dále přibližně třetina polností v jižně položené trati Doubek. Jako výrazná pohledová dominanta návsi je na mapě z roku 1827 zachycena při cestě křižující návěsní prostor barokní zvonice, jediný památkově chráněný objekt Troubek.¹²

V roce 1821 byla v obci zřízena výpomocná škola – nejprve se vyučovalo v domě čp. 7, potom v domě čp. 51, dále v čp. 27 a nakonec se usídlila v hospodě čp. 24. V roce 1834 byla postavena nová školní budova, která shořela při velkém požáru obce roku 1865. Obec zakoupila roku 1867 statek čp. 10 s pozemkem při cestě do Zdislavic. Za prodaný pozemek nechala na místě zbořeného statku vystavět novou školní budovu (1868); projekt vypracoval

¹¹ Strategický význam měl tzv. přidělový zákon č. 81/1920, který stanovoval, komu měl pozemkový úřad přidělit zabranou a převzatou půdu. Na prvním místě byli malí zemědělci, domkáři, drobní živnostníci, lesní a zemědělské zaměstnanci a bezzemci. Viz ZEMAN, Karel, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013, s. 18.

¹² Barokní zvonice na čtvercovém půdorysu je památkově chráněná od roku 1958. Viz <http://pamatkovykatalog.cz/?element=12965352&sequence=3&mode=fulltext&keywords=Troubky-Zdislavice®ion%5B0%5D=Zl%C3%ADnsk%C3%BD+kraj&order=relevance%3Adesc&action=element&responder=ElementsResults> (vyhledáno 23. 5. 2017). Obec se snažila delší dobu postavit vlastní kapli, ale nedařilo se jí to. Již v roce 1869 založila hraběnka Braidová fond na zbudování kaple a roku 1902 vzniklo dokonce Družstvo na zbudování samostatného chrámu Páně sv. Anny. Konzistoř si však samostatnou farnost nepřála. Viz *Pamětní kniha obce Troubky* (pozn. 2). Paradoxně obec situaci vyřešila až v druhé polovině 20. století. Po válce vznikl výbor pro postavení římsko-katolického kostela a roku 1955 obec zvonici přeměnila na kapli.

stavitel Josef Fránek. V roce 1883 byla budova rozšířena na dvoutřídni.¹³ Dnes se v této patrové původně klasicistní budově nachází obecní úřad. Roku 1883 rovněž zastupitelstvo zakoupilo a realizovalo obecní dům se spolkovým sálem v čp. 59, kde je i v současnosti provozována hospoda.

Vesnice na Kroměřížsku zbohatly především díky pěstování cukrové řepy, s jejímž průmyslovým zpracováváním se započalo během napoleonských válek, když francouzská flotila zahájila roku 1806 blokádu Anglie, a tím znemožnila dovoz cukrové třtiny z Karibiku do Evropy. Tato plodina měla díky cukrovarům v Kroměříži, Zborovicích, Kvasicích a Hulíně nemalý podíl na bohatém rozvoji Hané.

Roku 1880 vyšel zákon o sekundárních železnicích, který měl zásadní vliv na podnikání v regionu. Ještě v roce 1879 byla založena akciová společnost Kroměřížská dráha.¹⁴ V květnu 1879 vzniklo družstvo města Kroměříže a okolních cukrovarů pro stavbu trati Kroměříž–Zborovice. S výstavbou se započalo 16. května 1881 a zkušební jízda vlaku proběhla 28. září 1881. Dráha, která zajišťovala i nákladní dopravu, měla výrazný vliv na místní zemědělskou výrobu a podnikání, o čemž svědčí i založení společnosti pro výstavbu dráhy Zdounky–Nemotice (1897). K výstavbě železnice přes Troubky ale nedošlo.¹⁵

O tom, že obec patřila v druhé polovině 19. století mezi bohaté, svědčí nejen zakoupení parního mlátičícího stroje (1878), ale i roku 1898 „po vzoru Raiffeisenova“ založený Spořitelní a záložní spolek v Troubkách, který svoji činnost rozšířil i na okolní obce. Rovněž z demografického průzkumu je patrné, že obec byla na svém vrcholu mezi lety 1870 a 1910, kdy zde žilo v průměru přes 600 obyvatel, téměř o polovinu více než nyní.¹⁶ Vedle obilovin a pěstování cukrové řepy věnovala obec velkou pozornost i ovocnářství. Při škole existovala tzv. štěpnice, o niž se staral místní učitel. Zisky z odprodeje mladých stromků měl částečně on i obec. V roce 1901 koupil Vilém Hájek stodolu vedle školy a proměnil ji na pekárnu a první obchod se smíšeným zbožím, další vznikl až v roce 1924.

První světová válka devastovala obec sociálně (odvody mužů k vojsku, utlumením spolkového života) i ekonomicky (formou nejrůznějších vyhlášek o povinných dávkách úrody pro stát). Po založení Československé republiky do chodu obce výrazně zasáhla první pozemková reforma, která byla plně pod kontrolou agrární strany. Ta dávala před velkostatky

¹³ ROTSCHELD, *Kronika* (pozn. 1), s. 20–23.

¹⁴ Akciová společnost Kroměřížská dráha nejdříve vystavěla 7,5km úsek z Hulína do Kroměříže (1880), pak následovala výstavba trati Kroměříž–Zborovice (1881) a poté Hulín – Bystřice pod Hostýnem (1882).

¹⁵ V pamětní knize je zmíněno, že dne 20. října 1897 uvolnil výbor na povolení dráhy Zdounky–Nemotice základní kapitál 1 000 zlatých, viz *Pamětní kniha obce Troubky* (pozn. 2), rok 1928, s. 23.

¹⁶ Po roce 2000 zde žilo jen 320 obyvatel.

přednost hospodaření středních a drobných rolníků, kteří měli pozvednout zemědělství z dlouhodobé stagnace.¹⁷ V roce 1925 probíhala parcelace pozemků od velkostatků: ze Zborovického 85 měřic za obnos 1 200 Kč za jednu měřici a od Viktora Dubského ze Zdislavic 205 měřic za cenu jedné měřice 1 000 Kč.¹⁸ Z obecní kroniky se rovněž dozvídáme, že zde ve dvacátých letech panoval čilý stavební ruch a bylo vystavěno poměrně dost nových domů, například v současnosti již přestavěné čp. 92 a 137 nebo již zmiňovaná východní část ulice při cestě do Zdounek. Rovněž probíhaly výstavby silnic – v roce 1925 nechalo obecní zastupitelstvo navést silnici skrz osadu, přičemž navýšení terénu vyvolalo nutnost zvýšit i mosty přes potok u statku tímto byl původní návesní prostor zpřístupněn ještě více automobilové dopravě.¹⁹

Společně s hospodářskou krizí nastává ve třicátých letech 20. století útlum výstavby a realizovány jsou převážně přestavby starších domů. Tento stav vydržel až do konce druhé světové války. Po roce 1945 se v obci nacházelo 620 obyvatel, v důsledku odsunu Němců z pohraničí a osidlování těchto částí českým a slovenským obyvatelstvem odešlo z vesnice 43 lidí. Panuje všeobecný nedostatek pracovních sil v zemědělství, neboť řada obyvatel začíná dojíždět za prací do nejrůznějších průmyslových odvětví v Kroměříži, Zlíně nebo Ostravě, což ovlivňuje sociální změny ve struktuře této původně zemědělské vesnice.

Po válce omezoval výstavbu citelný nedostatek stavebního materiálu. Z živností byl obnoven obchod se smíšeným zbožím (čp. 25 a 92), hostinec (čp. 56 a 59), pekařství (čp. 25 a 92), sedlářství (čp. 101), kovářství (čp. 122), kolářství (čp. 63), mlynářství (čp. 75), řeznictví (čp. 58) ad., poštovna byla umístěna v čp. 28. V roce 1947 zadali zastupitelé Ing. Krejčímu z Brna projekt regulačního plánu obce.²⁰ Dům čp. 64 nechala obec upravit pro potřebu úřadovny MNV a nově i pro poštovnu. Do vlastnictví 59 drobných zemědělců přešlo po konfiskaci německého majetku kolem 40 ha půdy.

Dne 28. února 1948 vznikl Místní akční výbor Národní fronty a 15. března byla zavedena národní správa nad majetkem Sokola (později i Orla) a nad velkostatkem Jana Dostála (čp. 1) správu lesů bývalého panství převzala obec, později správa státních lesů. O rok později nastalo znárodnění živností.²¹

¹⁷ Za účelem realizování reformy vznikl Státní pozemkový úřad, který se řídil zákony vydanými v l. 1919–1933, SPÚ zanikl roku 1935. Viz PEICHOVÁ, Adéla, Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky, in: KUKLÍK, Jan, et al., *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*, Praha 2011, s. 31–40.

¹⁸ *Pamětní kniha obce Troubky* (pozn. 2), rok 1925, s. 223.

¹⁹ *Ibidem*, rok 1925, s. 222.

²⁰ *Ibidem*, rok 1947, s. 391.

²¹ Obchod se smíšeným zbožím převzalo družstvo Jednota a řeznictví družstvo Masna. Původní majitelé zůstali vedoucími prodejen. Viz *ibidem*, rok 1949, s. 414.

Ze stavebních prací v té době obec realizovala úpravu spojovací silnice Troubky–Zdislavice. Významným stavebním počinem se v roce 1949 stalo vybudování samostatného hřbitova pro Troubky podle projektu Jindřicha Křížana;²² byl umístěn ve větší vzdálenosti od vesnice v rovinatém terénu na východní straně při silnici do Zdounek.²³

V roce 1950 se pokračovalo v rušení živností – obchod se smíšeným zbožím v čp. 25 byl uzavřen a uskladněné zboží převzalo Spotřební a výrobní družstvo Jednota v Kroměříži, hostinec v č. 56 převzalo družstvo Vzlet atd. Od roku 1950 probíhala rovněž postupná, z počátku nenásilná, socializace zemědělství a slučování jednotlivých polností do větších družstevních celků.²⁴ Tvrdá nátlaková kampaň pro vstup do JZD proběhla v letech 1952–1959. Bývalý velkostatek Jana Dostála čp. 1 a 2 převzal Československý státní statek, čímž se započalo s postupnou devastací tohoto komplexu. V roce 1958 je popisován jeho stav takto: „Fasády na budovách narušené, zámek oprýskaný, mnoho okenních tabulek vytlučeno, na chodbách a na schodišti špína a bláto, park zpustlý – slouží jako smetiště – o skleníku a zelinářské zahradě nelze mluvit.“²⁵

Mimo jiné i v důsledku tohoto vývoje se mění původní funkce zemědělských stavení. Od padesátých let 20. století dochází k jejich úpravám a přestavbám na převážně rodinné obytné domy s malým hospodářstvím. Komory jsou přestavovány na obytné místnosti nebo koupelny a jen výjimečně vzniká nová bytová výstavba. V roce 1956 byly realizovány nové rodinné domy na místě zbořeného statku čp. 46, v čp. 137 obec zřídila „Zemědělský útulek“ pro předškolní děti, o rok později vznikly novostavby čp. 139, 140 a 141. Roku 1959 byl původně selský grunt čp. 64 zvýšen o jedno patro pro potřeby MNV. V roce 1964 proběhla demolice selského gruntu čp. 8 a na jeho místě byl vybudován patrový bytový dům. Vzhledem k postupnému ubývání obyvatel, k němuž docházelo kontinuálně od konce druhé světové války, jsou spíše preferovány nejrůznější přestavby starších budov – zvyšování pater (čp. 41, 42, 46, 48, 51, 52, 53, 64), výměny oken i dveří, vestavby garáží i balkonů, které se nejvíce dotkly zemědělských stavení na pravém břehu potoka. Celá tato ulice je v podstatě ukázkou aplikace variabilních úprav a materiálů z třicátých až devadesátých let 20. století. Fasády jsou již jednoduché bez architektonických článků, často břízolitové. Po roce 2000 se

²² Plán na stavbu hřbitova v Troubkách z roku 1947, MZA Brno – SOkA Kroměříž, fond MNV Troubky, i. č. B – b 108.

²³ Pozemek obci po válce věnoval majitel velkostatku č. 1 Jan Dostál. Na hřbitov byl přemístěn kamenný kříž, který stál původně za zahradou domu čp. 85.

²⁴ Komunistický program združstevňování zemědělské výroby byl vyhlášen na IX. sjezdu KSČ v roce 1949 a postupně se uskutečňoval během padesátých let.

²⁵ *Kronika obce Troubky 1956–1969*, MZA Brno – SOkA Kroměříž, fond MNV Troubky-Zdislavice, rok 1958, s. 65.

významnou stavební akcí stalo vybudování jednolodní kaple Neposkvrněného Srdce Panny Marie v centru obce. Nejedná se o žádný výrazný objekt, kaple tvarově vychází z místní zástavby a prostor nijak nenarušuje, pouze jej nenápadně doplňuje.

Ves Zdislavice (Zdislawitz), od roku 1960 část obce Troubky-Zdislavice, leží asi 4 km západně od Zdounek, ve stráni pod kopcem zvaným Kleštěnec, který je součástí Litenčické pahorkatiny. Obec patří podobně jako Troubky typově mezi středověké návesní lánové vesnice. Některá pomístní jména pozemkových tratí se zachovala – U Příhonu, Nad Kaplí, Nad Mlýnem, Prasevky, Pod Padělky.

První písemná zmínka o vesnici je z roku 1349 („in Sdislawitz“), název vznikl pravděpodobně z osobního jména Zdislav, podoba názvu ale značně kolísala. Roku 1349 patřil jeden díl Zdislavic Vojtěchovi a Martinovi z Troubek, jiný díl vsi prodal v roce 1359 Lutold z Pavlovic Albertovi ze Štěchovic. Zdislavice byly rozděleny na několik částí, majetek byl značně roztržštěný a majitelé se střídali poměrně často. Zmínka o místní tvrzi se objevuje v zemských deskách roku 1397.²⁶

Kolem roku 1500 byly Zdislavice rozděleny už jen na tři díly – jeden byl samostatným statkem, druhý patřil k Morkovicím a třetí, nejmenší (tři poddaní), k Litenčicím. Vlastní statek Zdislavice byl roku 1519 prodán Hynkovi Miňovskému z Laznik, jehož rod jej držel téměř celé století. Roku 1633 je zmiňována tvrz podruhé, spolu se statky ji koupil Václav Karel Kotulínský z Kotulína. Během třicetileté války se majitelé často střídali, od roku 1648 statek vlastnil Jan hrabě z Rottalu, který jej následně roku 1656 prodal Janovi Kokorskému z Kokor. Třicetiletá válka postihla tuto oblast velice těžce – roku 1667 bylo ve Zdislavicích 21 domů osedlých a třináct pustých.

V roce 1750 patřily k panství tři dvory – Zdislavský, Honětický a Nový u Lebedova. Součástí tohoto panství zůstaly Zdislavice až do roku 1848. Dvory velkostatku byly vyhlášené chovem ovcí, které měly velmi kvalitní vlnu. V té době zde stála pouze selská stavení – tři domy trojčtvrtníků, osm pololáníků a patnáct čtvrtníků.²⁷

I. vojenské mapování z let 1764–1768 nám ukazuje podobný model vsi jako u Troubek.²⁸ Selských gruntů bylo mnohem méně a domy ať dřevěné, nebo hliněné vytvářely

²⁶ K celým dějinám a památkám obce Zdislavice viz PEŘINKA, František Václav, *Vlastivěda moravská. Kroměřížský okres*, Brno 1911, s. 430–446; HOSÁK, Ladislav, *Historický místopis země moravskoslezské*, Brno 1938, s. 388; BARTOŠ et al. (pozn. 1); ROTSCHELD, Jiří – KREJČÍŘOVÁ, Helena, *Zdislavice 1349–1999. 650 let od první písemné zmínky. Troubky-Zdislavice*, Troubky-Zdislavice 1999; ROTSCHELD, Jiří, *Zdislavice, Zdislavice 2000*; idem, *Kronika* (pozn. 1); VOLFOVÁ, Dana – BOUČEK, Pavel – RYBOVÁ, Jindřiška, *Zdislavice 1352–2002*, Troubky-Zdislavice 2002; FLORIÁNOVÁ et al. (pozn. 1), s. 226–230.

²⁷ ROTSCHELD, *Kronika* (pozn. 1), s. 42.

²⁸ I. vojenské mapování (pozn. 6).

dvě protilehlé linie v rozvolněných řadách. Obytné objekty na selských statcích jsou zakresleny jako jednoduché, podélně orientované bez dvorních křídel, zadní zahrady vymezuje prostor mezi domy a cestou, která vesnici obkružuje – severní vede do Troubek a dále, jižní směrem na Honětice. Při této cestě je jižněji zobrazena i barokní kaple, jedna z dochovaných památek ve Zdislavicích.²⁹ Na mapě se v jihovýchodní části objevuje uzavřený dvůr, dále tvrz, dvě hospodářské budovy, na místě dnešní požární nádrže rybník a v nejuvýchodnější části katastru u potoka Olšinka mlýn. V roce 1775 se situace počtu selských obydlí nemění a je téměř shodná s rokem 1750 (přibyl pouze jeden čtvrtník). Přestavba zchátralé tvrze na trojkřídlý barokní zámek proběhla v devadesátých letech 18. století, poté co v roce 1786 koupil zadlužené panství v dražbě svobodný pán Antonín Valentin Kaschnitz z Weinbergu, který kolem zámku vybudoval i rozsáhlý park. Od něj koupil panství svobodný pán Fridrich Zikmund Vockel (1772–1829), jenž nechal ještě před rokem 1827 založit nový přírodně krajinářský park. Po jeho smrti panství zdědila dcera Marie Vockelová, provdaná Dubská z Třebomyslic, poté přešlo na jejího manžela Františka svobodného pána Dubského z Třebomyslic, od roku 1843 hraběte. V první třetině 19. století doznal zámek klasicistní úpravy.³⁰ Ve třicátých letech 20. století koupil statek i se zámkem Josef Hlavnička (1897–1943), ředitel Baťových závodů ve Zlíně, textilák a nadšený zemědělec, který se zde snažil vybudovat vzorný statek s chovem ušlechtilých druhů hovězího a vepřového dobytka.

Mapy stabilního katastru z roku 1827 ukazují Zdislavice stejně jako Troubky již v době začínající industrializace.³¹ Zdislavice se však vyvíjely trochu odlišně. Indikační skica stabilního katastru nám ukazuje návěs obce pevně vymezenou většími zemědělskými usedlostmi hákového půdorysu. Původní selské grunty, ležící na levé straně návěsi, však nejsou situovány vedle sebe na celou šířku pluziny. Na pravé straně naopak došlo hlavně ve spodní části k výstavbě obydlí po celé šířce, a to v důsledku dělení gruntů a zmenšení pozemků. V 19. století uzavřely dolní prostor návěsi tři nové zemědělské usedlosti (čp. 41, 42 a 43).

²⁹ Barokní kaple je památkově chráněná od roku 1958. Viz <http://pamatkovykatalog.cz/?element=13415120&sequence=5&mode=fulltext&keywords=Troubky-Zdislavice®ion%5B0%5D=Zl%C3%ADnsk%C3%BD+kraj&order=relevance%3Adesc&action=element&resenter=ElementsResults> (vyhledáno 12. 5. 2017).

³⁰ Zámek je památkově chráněn od roku 1958. Viz <http://pamatkovykatalog.cz/?element=2328140&sequence=1&mode=fulltext&keywords=Troubky-Zdislavice®ion%5B0%5D=Zl%C3%ADnsk%C3%BD+kraj&order=relevance%3Adesc&action=element&resenter=ElementsResults> (vyhledáno 12. 5. 2017).

³¹ Viz Stab. kat. – indikační skica, Zdislavice (Zdiszlawitz), 1827 <https://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR309618270> (vyhledáno 10. 5. 2017).

Půda byla rozvržena do osmi nepravidelných bloků dělených na menší díly, tzv. úsekové (blokové) plužiny, které na zahrady bezprostředně nenavazovaly. Domkáři se usazovali nahoře na kopci nad selskými grunty, dole na návsi se nacházela škola, v čp. 5 hospoda a v čp. 45 měl živnost kovář. Na jihovýchodě při potoku Olšinka stál mlýn (čp. 47).³²

Jednotlivá obytná stavení mají shodnou typologii s Troubkami (viz výše). Mezi nejzachovalejší zemědělské statky z první poloviny 19. století patří čp. 33 na pravé straně návsi s okrovou fasádou. Dům je rozdělen na pravou obytnou část a levou původně komorovou, prolomenou dvěma malými okny. V pravé části domu je průjezd do dvora. Horní špejcharová část byla prolomena osmi již poměrně velkými okny s dřevěnými žaluziemi, podobně jako u čp. 99 v Troubkách. V centrální ose domu se nachází nástěnná malba s výjevem Panny Marie Hostýnské. Hodnotná jsou především dvoudílná dřevěná okna s tordovaným jónským sloupkem uprostřed a vchodové dveře s dřevořezbou. Dalším poměrně zachovalým zemědělským stavením je čp. 9 na protější straně s modrou fasádou a pozůstatky empírového bílého štukového orámování oken a dveří. Špýcharové patro v průčelí zachovává nadále původní měřítko, přestože majitel dřevěný trémový strop posunul, aby prostory mohly být využívány k obývání. Na komorovou část navazuje dvorní křídlo (dříve chlévy).

V roce 1844 nechal majitel panství František Dubský ve Zdislavicích vystavět novou patrovou školu s věží (čp. 54), umístěnou v řadě na pozemku odkoupeném od zemědělské usedlosti čp. 33. Zdislavice neměly nikdy vlastní kostel a byly přiřaženy do Hoštic.

S výstavbou menších domů se v druhé polovině 19. a první polovině 20. století pokračovalo podél cesty směrem do Troubek. V roce 1904 obec realizovala silnici ze Zdounek k Honěticím, při stavbě byly využity některé obecní pozemky.

Větší změny nastávají pro obec po vzniku Československa, kdy bylo v důsledku první pozemkové reformy z velkostatku Zdislavice rozděleno drobným zemědělcům 225 ha půdy. V roce 1927 proběhla elektrifikace obce a na návsi se roku 1928 objevil pomník padlým v první světové válce. Roku 1933 náves získala drobnou cihlovou hasičskou zbrojnicí. Ve třicátých letech 20. století nechala obec založit v jihovýchodní vzdálenější části katastru hřbitov.

Stejně jako v Troubkách i ve Zdislavicích nedocházelo vlivem ubývání obyvatelstva k nové větší výstavbě a objekty byly a jsou spíše přestavovány. Pravděpodobně i díky tomuto

³² Ibidem.

fenoménu si obě vesnice ve své výstavbě uchovaly charakter období vrcholného industrialismu konce 19. století. Poté, co se obě obce v šedesátých letech sloučily, byla správa obce (MNV) přesunuta do Troubek, které převzaly řízení obou obcí. K obci se nedochovalo tolik informací jako k Troubkám, protože *Pamětní kniha obce Zdislavice* byla v padesátých letech skartována. Archiválie byly do Státního okresního archivu Kroměříž předány až po sloučení obcí od MNV Troubky-Zdislavice.³³

³³ BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila, *Archiv obce Zdislavice 1850–1947. Inventář. MZA Brno – SOkA Kroměříž*, Kroměříž 2013, s. 8.